

Relacions de la medicina catalana amb les diferents escoles mèdiques d'Europa i Amèrica durant el període 1890-1939

Àlvar Net

Acadèmia de Ciències Mèdiques i de la Salut de Catalunya i de Balears. Barcelona.

Nota: Aquest article (revisat per l'autor) es va publicar a la Revista de la Reial Acadèmia de Medicina de Catalunya. 2010;25(2):55-9.

Introducció

En els darrers anys del segle XIX, Catalunya viu un moment de desplegament en tots els ordres. En efecte, a l'entorn del moviment cultural de la Renaixença, el país assolí un desvetllament econòmic, artístic, social, lingüístic i polític. Gairebé paral·lelament a aquest posar-se en marxa, el moviment científic mèdic també s'incorporà a l'expansió, la qual es perllongà durant tot el primer terç del segle XX fins a l'any 1936 (Figura 1).

Així, és ben sabut que la medicina catalana, paral·lelament a altres camps del saber i de la societat, experimentà un decidit avenç, tant pel que fa referència als aspectes assistencials com científics, docents i de recerca, quins protagonistes foren els metges de l'època, els quals, empesos per l'impuls innovador de la Renaixença i abrandats pel seu sentit patriòtic, donaren pas a un notabilíssim progrés de la medicina al nostre país.

L'assoliment d'aquest progrés probablement no hauria estat possible, o almenys s'hauria vist molt dificultat, sense la concurrència d'importants factors que possibilitaren la consecució d'aquest avenç.

En primer terme destaca l'acció docent dels mestres de la generació de 1888, que tant bé fou descrita per Jacint Corbella i que els donà el nom a partir de la celebració a Barcelona de l'Exposició Universal aquell any.

Seguint a Corbella, els grans mestres de la generació de 1888 són Joan Giné i Partagàs, Bartomeu Robert, Jaume Pi i Sunyer i Miquel Àngel Fargas. Tots ells varen participar de les mateixes creences i anhels. Homes del país, arrelats, que es varen comprometre amb la comunitat en tots els sentits i en tots els ordres de la vida de tal

manera que la seva activitat no es limità a una praxi mèdica, sinó que van actuar amplament i profunda en la seva parcel·la cultural, social i política.

Un segon factor important a tenir en compte fa referència a l'acció de les institucions catalanes que donaren suport a l'avenç que es produí en la medicina. En efecte, són prou coneguts els treballs que escateixen la gran i excel·lent influència que varen tenir les diverses institucions catalanes en el desenvolupament i millora de la medicina. N'hi haurà prou de recordar l'important paper que va jugar la Mancomunitat de Catalunya malgrat la migradesa de mitjans. No cal dir res del paper de l'Institut d'Estudis Catalans i la seva activa Societat de Biologia de Barcelona, que culmina amb el relleu internacional que assolí l'Institut de Fisiologia i l'acció, breu però eficaç, de la Universitat Autònoma de Barcelona. Totes aquestes accions positives es troben abastament estudiades per diversos autors¹.

Així mateix, cal remarcar que és en aquest període que es comencen a consolidar les noves especialitats, les quals neixen destriant-se dels troncs comuns de la Medicina i la Cirurgia.

A la fi del segle XIX es veu París i Berlín com a centres mèdics d'excel·lència de la medicina europea i són vers aquestes grans ciutats on es dirigeixen les mirades

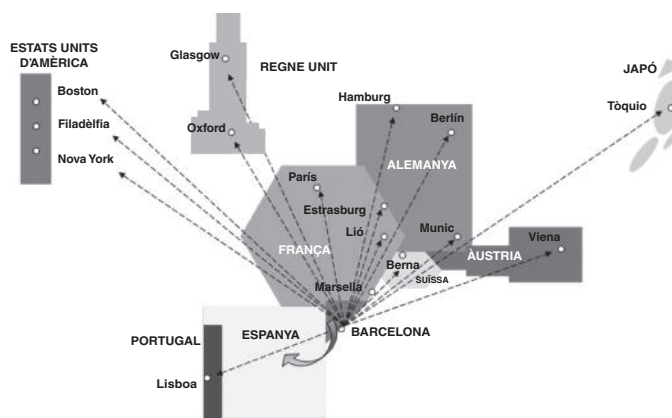

FIGURA 1. Relacions dels metges catalans amb les escoles mèdiques del món en el primer terç del segle XX

Correspondència: Dr. Àlvar Net i Castel
Acadèmia de Ciències Mèdiques i de la Salut de Catalunya i de Balears
C/ Major de Can Caralleu, 1-7
08017 Barcelona
Tel. 93 203 10 50
Fax 93 418 87 29
Adreça electrònica: president@academia.cat

dels metges catalans. Finalment, cal anotar les variades i actives relacions dels metges catalans del període estudiat amb les escoles mèdiques de més prestigi, tant europees com americanes.

En el present treball, el concepte de relacions dels metges catalans amb l'exterior cal que es prengui no només com la relació personal, física i geogràfica dels metges del nostre país amb els capdavanters de les escoles mèdiques assolides a través de llargues estades en institucions sanitàries o per l'assistència en nombroses ocasions als congressos europeus, sinó també per la pura adscripció al cos de doctrina d'una determinada escola mèdica la qual, aplicada a Catalunya, produeix un efecte beneficiós a la sanitat del país. El concepte inclou també aquells metges que pràcticament no es mogueren mai del país però que mantingueren una fructífera relació epistolar amb les grans figures de l'estranger, fet que produí un riquíssim intercanvi d'idees.

Els protagonistes

En efecte, la cristal·lització del mètode científic-positiu fou aprofitat per un conjunt d'homes que, potenciant les seves idees, s'esmercen en provocar un canvi radical en l'ensenyament de la medicina del país per tal de bastir una medicina científica; això significa així la ruptura amb les idees neohipocràtiques defensades per Letamendi (1828-1897) a l'escalf de les idees neovitalistes encara existents impulsades per Auguste-François Chomel (1788-1858) de l'Escola de Montpeller i que tant endarreriment varen provocar fins aleshores en la medicina peninsular. Al tombant de segle, el desenvolupament de la medicina noucentista, hereva de l'anterior, s'esforçarà per atènyer un nivell europeu.

Rudolf Virchow (1821-1902), formula des de Berlín la seva teoria cel·lular sintetitzada en la frase *Omnia cellula e cellula*, en el llibre que publicà l'any 1858 *Die Cellularpathologie in ihrer Begründung auf physiologische und pathologische Gewebelehre* (Patologia cel·lular basada sobre histologia patològica i fisiològica).

Aquestes noves idees sobre la biogènesi són introduïdes a Catalunya per Joan Giné i Partagàs (1836-1903) i Bartomeu Robert (1842-1902), que tradueixen la segona edició francesa del llibre de Virchow¹⁻⁶.

La innovació es completa amb la figura de Jaume Pi i Sunyer (1851-1897) que és, sens dubte, el veritable introductor a Catalunya del pensament del gran fisiòleg francès Claude Bernard (1813-1878). Bernard, successor de Magendie a la càtedra de París del *Collège de France*, publica l'any 1865 la seva imprescindible *Introduction a l'Étude de la Médecine Experimentale*. La prematura desaparició de Pi i Sunyer, als quaranta sis anys, estroncà una de les personalitats més esperançadores per a la medicina i l'ensenyament mèdic al nostre país⁷.

El polifacètic Joan Giné i Partagàs inicià als seus alumnes de la càtedra lliure del seu establiment psiquià-

tric de *Nueva Belén* amb les idees organicistes i materialistes dels clínics alemanys com Wilhelm Griesinger (1817-1868) i Karl Wernicke (1848-1904) adscrits als conceptes de la psiquiatria somatològica. Així doncs, rebran les idees de la generació alemanya que s'encarregà d'efectuar el canvi de l'especulació romàntica de la *Naturphilosophie* a la positiva de la *Naturwissenschaft*. Seguint aquestes idees, les quals a la fi afirmaven la naturalesa cerebral de les malalties mentals, Giné i Partagàs escriurà el *Tratado de Frenopatología*, publicat l'any 1876⁸.

Pel que fa a la cirurgia, l'aportació que feren els metges catalans a la innovació de la medicina del país va ser més que notable.

Així, la introducció del mètode antisèptic, responsable de la notable disminució de les temibles infeccions post-operatòries de l'època a Catalunya i Espanya es deu al pare dels cirurgians catalans, Salvador Cardenal (1852-1927), el qual entra a Glasgow en contacte amb el seu creador, Joseph Lister (1827-1912). Els seus deixebles principals, Àlvar Esquerdo (1853-1921) i Enric Ribas i Ribas (1870-1935) l'adoptaran i expandiran a Catalunya i a la resta de la península⁹.

El mateix Salvador Cardenal feu avançar la cirurgia al posar-se en comunicació amb dos dels grans mestres de la cirurgia abdominal. D'una banda, coneix i adopta amb els seus deixebles, especialment Enric Ribas i Ribas, les tècniques quirúrgiques de Theodor Billroth (1829-1894), primer a Berlín i després a Viena en traslladar-se la càtedra de cirurgia de Billroth d'una ciutat a l'altra. D'altra banda, de la ciutat suïssa de Berna extrau les idees de Theodor Kocher (1841-1917).

A París, Salvador Cardenal, amb Miquel Àngel Fargas (1868-1916) i Enric Ribas i Ribas, entra en relació amb els mestres quirúrgics Jules Émile Péan (1830-1898) i el seu successor a la càtedra, l'indòmit Eugène Louis Doyen (1868-1916)^{9,10}.

Miquel Àngel Fargas i Enric Ribas i Ribas també s'aprofitaren de l'experiència dels cirurgians parisencs Stephane Tarnier (1828-1897), gran mestre de la cirurgia ginecològica, i Paul Jules Tillaux (1834-1904), mestre en cirurgia abdominal¹¹.

La introducció de la cirurgia traumatològica moderna a Catalunya es deu sens dubte a Joaquim Trias i Pujol (1887-1964). Després d'haver llegit el tractat de Lorenz Böhler (1885-1972) *Technik der Knochenbruchbehandlung* (Tècnica del tractament de les fractures) connectà amb ell i envià a Viena al seu deixeble, Francesc Jimeno Vidal (1906-1978), per tal de fer una llarga estada a la seva famosa institució *Unfallkrankenhaus* a fi de formar-se en les tècniques böhlerianes de la traumatologia. L'osteosíntesi, la tracció contínua esquelètica i altres procediments originals de Böhler foren introduïts així a Catalunya.

De la mateixa manera, Josep Trueta i Raspall viatja a Alemanya i a Àustria i es posa en contacte amb els

experts més anomenats en cirurgia ortopèdica i traumatologia, d'una manera especial amb Lorenz Böhler a la *Unfallkrankenhause*. Trueta gesta en aquest període el seu pensament sobre el tractament de les ferides de guerra quins resultats de gran benefici es constataran posteriorment tant a la Segona Guerra Mundial (1939-1945) com a la Guerra de Corea (1950-1953)^{12,13}.

Manuel Corachán (1881-1942), que succeí a Ribas i Ribas, juntament amb el seu deixeble Antoni Trias i Pujol (1892-1970), fonamentà la incorporació de nous procediments en cirurgia toràcica en connectar amb el prestigiós cirurgià de Breslau, Ferdinand Sauerbruch (1875-1971) traslladat a Àustria un cop guanyada la càtedra de cirurgia de Viena. Cal assenyalar que Sauerbruch ha estat reconegut com el cirurgià que va fer possible la cirurgia toràcica mercès a la creació de la cambra que porta el seu nom, en realitat un quiròfan capaç de crear i mantenir en el seu interior una pressió negativa. Aquest fet va fer possible que en obrir, mitjançant una incisió, la cavitat toràcica no es produís immediatament l'inevitable col·lapse pulmonar. Sauerbruch trencà d'aquesta manera el tabú de la cirurgia toràcica, encara que el procediment va ser abandonat en favor d'altres més pràctics fonamentats en el concepte de la ventilació amb pressió positiva intermitent de la via aèria (IPPV)¹⁴.

Deixeble de Manuel Corachán, Francesc Domènech i Alsina (1901-1961) publicà amb ell, el 1937, un tractat molt útil sobre *Clínica y terapéutica quirúrgicos de urgencia*. Col·laborador també d'August Pi i Sunyer a l'Institut de Fisiologia, fou una figura notable de la cirurgia traumatològica experimental¹⁵. La duríssima repressió que patí en el seu exili interior impediren que la medicina catalana pogués aprofitar la seva innegable vàlua.

Les anades i vingudes dels metges catalans a París, i concretament a l'Institut Pasteur, han estat constants d'una manera especial en el període estudiat. Així, Jaume Ferran i Clua (1851-1929) visitava Louis Pasteur (1822-1895) i, més tard, Lluís Sayé i Sempere (1888-1975) els seus successors, Émile Roux (1853-1933) i Albert Calmette (1863-1933). Això permeté la incorporació a Catalunya dels primers conceptes de la moderna microbiologia, de les vacunes, les toxines, la immunologia i l'anafilaxi entre d'altres¹⁶.

Lluís Sayé, científic rigorós i preocupat per la salut pública, viatjà també a Alemanya visitant entre altres a Ludolph Brauer, el prestigiós pneumòleg d'Hamburg, el qual reforçà la seva notorietat en fundar dins de l'Hospital General d'Hamburg-Eppendorf l'Institut Alemany de Medicina Aeronàutica afiliat a l'Institut de Recerca de la Tuberculosi. Més tard Sayé, per encàrrec de la Mancomunitat de Catalunya, creà el Servei d'Assistència Social dels Tuberculosos de Catalunya que tants beneficis donà¹⁷. No hi ha cap dubte que Lluís Sayé, juntament amb Jacint Raventós i Bordoy, el clínic eminent (amics-enemics entre ells), foren els grans impulsors de la fisiologia a Catalunya.

L'any 1882 és un punt de referència cabdal pel que fa a l'esclat d'una nova especialitat, la Neurologia. En efecte, en aquells temps i en molts pocs anys confluïren tres fets importants. En primer lloc, la creació i assignació de la primera càtedra de neurologia de París a Jean-Martin Charcot l'any 1882 a l'*Hôpital de la Salpêtrière*, la *Clinique des Maladies du Système Nerveux*. Aquell mateix any, a Viena, Heinrich Obersteiner (1847-1922) funda el *Wiener Neurologische Institut* i també, finalment, aquell any comença l'activitat del Servei de Neurologia fundat per Lluís Barraquer i Roviralta (1855-1928), que després serà anomenat Escola de Neurologia (1882).

Per bé que Lluís Barraquer i Roviralta no es mogué gaire del país, fou capaç però d'establir un complex teixit d'activitat epistolar amb gran nombre de neuròlegs de fama internacional, el llistat dels quals és extraordinari. Les comunicacions epistolars més nombroses són amb els neuròlegs contemporanis de París. Hi consten relacions amb Duchenne de Boulogne (1806-1875), Jean-Martin Charcot, Alfred E. F. Vulpian (1826-1887), Josep Jules Djérine (1849-1917), Pierre Marie (1853-1940), Joseph Babinski (1857-1932) i André Thomas (1867-1963). De Montpeller hi figura el professor de la Facultat de Medicina Joseph Grasset (1849-1918). També es relaciona amb neuròlegs de l'escola alemanya com Hermann Oppenheim (1858-1919) de Berlín i Heinrich Obersteiner de Viena, i establí contacte amb Sir William Gowers (1845-1915) de Londres. Finalment, fou important la relació que Barraquer i Roviralta establí amb William A. Hammond (1828-1900), pioner de la neurologia americana, cofundador de la *American Neurological Association* i *Surgeon General* de l'exèrcit dels Estats Units d'Amèrica. Aquest metge donà nom a la malaltia de Hammond, un tipus d'atetosi, que va descriure l'any 1871¹⁸. Aquest fet permeté a Barraquer descriure, sota la influència de Hammond, l'atetosi doble, en realitat una distonia de torsió, tal com apunta el seu nét, Lluís Barraquer i Bordas.

De la mateixa manera, Giné i Partagàs introduí la dermatologia a Catalunya. Partint de l'enfrontament de les escoles dermatològiques del moment, representades pels seus caps, Ernest Bazin (1807-1878) de París i Ferdinand von Hebra (1816-1880) de Viena –aquesta darrera seguida per Isidor Neumann (1832-1906) i Moritz Kaposi (1836-1902)–, Giné es decantà decididament per l'escola francesa¹⁹.

Durant la Primera Guerra europea, el centre de la dermatologia mundial tingué un nom: el famós *Hôpital Saint Louis* de París, que va ser la seu de l'escola dermatològica francesa. Només cal repassar els noms dels grans mestres de la nova especialitat que s'anava independitzant de la cirurgia en la qual estava integrada fins aleshores. En efecte, cal recordar el gran clínic Thibierge; el catedràtic Ernest Gaucher (1874-1918); Ernest Besnier, cap del

Servei de Dermatologia de l'*Hôpital Saint Louis*; Jean Alfred Fournier (1832-1914), eminent sifilògraf; l'extraordinària tasca nosològica de Jean Darier (1856-1938); l'estudiós de les micosis Raymond Jacques Saboureaud (1864-1938); l'entusiasta de la cronopatologia cutània i gran diagnosticador Louis A. J. Brocq (1884-1960); també l'al·lèrgic Arnault Tzanck (1886-1954); Henri Gougerot (1881-1955), que va ser capaç de produir experimentalment per primer cop la reacció cutània tuberculosa; sense oblidar el marsellès Jacques Charpy (1900-1957), competidor de la dermatologia parisenca fins el punt de ser envejat per aquesta.

L'escola dermatològica francesa distingia les dermatosis de causa externa i les de causa interna, fent residir la malaltia no en la pell sinó en l'òrgan, emfatitzant alhora el factor de predisposició i la constitució. Formulava, per tant, terapèutiques per via general o interna, en contraposició a l'escola alemanya, liderada per Ferdinand von Hebra, la qual donava importància a l'anatomopatologia, tot creient que les causes de la malaltia cutània eren locals o traumàtiques i, en conseqüència, tractava aquestes malalties per procediments eminentment locals i externs, cremes, ungüents, pomades i locions.

Pel que fa a l'escola alemanya, els deixebles de von Hebra més destacats foren Moritz Kaposi i Edmund Lesser (1852-1918) a Berlín, Albert Neisser (1856-1916) a Leipzig, Josef Jadassohn a Berna, i després a Breslau (1863-1936). També excel·lí Paul G. Unna (1850-1929) a Hamburg, qui va publicar el famós *Histopathologie der Hautkrankheiten* (Histopatologia de les malalties de la pell).

Els iniciadors de la dermatologia a Catalunya, a banda del polifacètic Joan Giné i Partagàs, foren Jaume Peyrí (1887-1950) i Xavier Vilanova (1902-1965) els quals pouaren tant a França com a Alemanya els nous coneixements dermatològics de les dues escoles. Els coetanis de Vilanova, Pau Umbert (1879-1922) i Antoni Carreras i Verdaguer (1892-1989) recalaren a l'*Hôpital Saint Louis* i absorbiren els coneixements de la patologia cutània. Carreras aprofità especialment el reclutament dels joves metges francesos per anar al front de la Gran Guerra i esdevenir un dels privilegiats deixebles estrangers que van romandre a París al costat dels grans patrons.

Pel que fa a l'oftalmologia cal remarcar l'activitat de Joan Gelpí i Jofre (1851-1937). Nat a Sant Feliu de Guíxols, estudià Medicina a Barcelona i es formà a Viena, París i Berlín. Publicà el 1885 el seu *Tratado iconográfico de enfermedades externas del órgano de la visión* (Tipografia La Academia. Barcelona, 1885), un volum prologat per Schoeler de profusa i bella il·lustració²⁰.

Sens dubte, el cap de files de la més tard prestigiosa escola oftalmològica catalana fou Josep Antoni Barraquer i Roviralta (1852-1921), incansable estudiós de l'oftalmologia i creador original de noves tècniques quirúrgiques, que es llicencià en Medicina a Barcelona i amplia

estudis a París. L'oftalmologia l'aprengué assistint als serveis parisencs de l'especialitat de Photinos Panas (1831-1903), Charles Abadie (1842-1932), Louis de Wecker (1832-1906) i Edmond Landolt (1846-1926)¹.

Ultra això, Josep Antoni Barraquer i Roviralta també va rebre coneixements d'histopatologia i, de manera especial, d'histopatologia ocular, per part dels reputats Louis Ranvier (1835-1922) i Paul Robin (1837-1912) durant la seva estada parisenca, de tal forma que, comenta Lluís Barraquer i Bordas, "... els seus profunds coneixements histològics el van portar a ser el segon històleg de Barcelona després de Cajal".

Altres autors s'han ocupat en glossar i exaltar l'abnegada i finalment dissortada vida dels dos cosins Agustí Prior i Llaberia (1873-1929) i Cèsar Comas i Llaberia (1874-1956), iniciadors de la radiologia a Catalunya. Sens dubte, molt atents devien estar al que passava a la ciutat alemanya de Würzburg, quan molt pocs dies després del 8 de maig de 1895, data en què Wilhelm Conrad Röntgen va produir, en el seu laboratori de la Universitat d'aquesta ciutat, la radiació electromagnètica corresponent als raigs X, obtenien a Barcelona la primera radiografia de Catalunya i d'Espanya, a l'Hospital de la Santa Creu²¹.

La importància cabdal de la figura i l'obra d'August Pi i Sunyer (1879-1965), sense oblidar el paper de les institucions que liderà, com la Societat de Biologia de Barcelona i l'Institut de Fisiologia, ha estat abastament remarcada. N'hi ha prou ara, doncs, amb fer referència a la gran capacitat comunicativa i relacional de Pi i Sunyer, mercès al rigor i alt nivell científic que impulsà en la seva escola i que permeté la seva consideració per part de les figures i centres de més prestigi d'Europa i Amèrica, abocant sobre Catalunya un immens benefici mèdic^{22,23}.

En efecte, les seves relacions foren amplíssimes; deixant de banda les establertes amb els fisiòlegs japonesos Tsuji i Miyadera de Tòquio, cal assenyalar les creades amb les importants escoles americanes de les universitats de Harvard i de Yale. A Boston, establí contacte amb Walter B. Cannon (1872-1945) i a New Haven, seu de la Universitat de Yale, amb John F. Fulton (1899-1960).

Les excel·lents relacions de Pi i Sunyer amb el creador del terme homeòstasi i l'estudiós de l'estrès, li permeteren enviar a Boston al seu col·laborador, Rossend Carrasco i Formiguera (1892-1990), el qual aprofità, a més de treballar amb Cannon, els coneixements d'Elliot P. Joslin (1869-1962) en el reputat *New England Deaconess Hospital* i el seu *Joslin Diabetic Center*²¹. Carrasco, atesa la complicitat dels seus mentors americans, aconsegueix que John MacLeod (1876-1935) de la Universitat de Toronto –que després serà el controvertit Premi Nobel pel descobriment de la insulina junt amb Frederick Grant Banting (1891-1941)– li especifiqui el mètode d'obtenció de la insulina, retornant a Catalunya i iniciant els tractaments insulínics per primera vegada a

Europa el dia 4 d'octubre de 1922 en un xicot de 22 anys²⁴.

L'estreta relació de Pi i Sunyer amb el fisiòleg Bernardo Houssay (1847-1922), de Buenos Aires, futur Premi Nobel de Fisiologia i Medicina, facilità el bescanvi de coneixements mutus especialment de l'esfera neuroendocrina, fet que aprofita l'estret col·laborador de Pi i Sunyer, Leandre Cervera i Astor (1891-1964).

Així mateix, Pi i Sunyer i Cervera entraren en contacte amb el també futur Premi Nobel, el portuguès Antonio Caetano Egas Moniz (1874-1955)²².

Cal remarcar que l'organisme que precedí a l'actual *Food and Drug Administration* encarregà a August Pi i Sunyer i el seu Institut de Fisiologia l'establiment del patró biològic de la digoxina.

Francesc Duran i Reynals (1899-1958), format a l'entorn de Ramon Turró al Laboratori Municipal, després de gaudir d'una beca a París per treballar a l'Institut Pasteur, es traslladà a Nova York per treballar al *Rockefeller Institute for Medical Research* a fi d'estudiar la possible etiologia vírica del càncer, a partir del model del sarcoma de les gallines de Francis Peyton Rous (1879-1970). Ni aquest ni el superior directe de Duran, James B. Murphy (1921-2007) creien possible aquesta causa i Duran es traslladà a la Universitat de Yale per tal de prosseguir la recerca. Duran també és conegut pel descobriment del factor de difusió que porta el seu nom, que més tard s'identificà com la hialuronidasa. Les seves teories estan plenament validades avui en dia. Paradoxalment, Peyton Rous va rebre el Premi Nobel de Medicina després d'acceptar el pensament de Duran i Reynals²⁵.

Un membre molt destacat de l'Institut de Fisiologia, Manuel Dalmau i Matas (1890-1918), estudià a Halle amb Emil Abderhalden (1877-1950) i després es traslladà a la Universitat de Yale. La seva prematura mort ens fa lamentar el no poder recollir els fruits de la seva indubtable vàlua.

Sens dubte, el creador de la gastroenterologia a Catalunya fou Francesc Gallart i Monés (1880-1960), el qual establí profitoses relacions amb el gran mestre europeu de l'especialitat René A. Gutmann (1885-1981). Gutmann, des de l'*Hôpital Saint Antoine* de París irradià coneixements que foren també aprofitats pels deixebles de l'Escola de Patologia Digestiva de Gallart i Monés des de l'Hospital la Santa Creu i Sant Pau²⁶.

Altres relacions que la mateixa escola establí foren amb el prestigiós gastroenteròleg de la Universitat de Pennsilvània, Henry L. Bockus (1894-1982), autor d'un famós tractat de l'especialitat⁵. Les relacions amb Gutmann a París i amb Bockus a Filadèlfia varen persistir tant abans com després de la Guerra Civil espanyola com n'és testimoni el Dr. Francesc Vilardell i Viñas, el qual arribà a ser un dels quatre editors associats del prestigiós tractat²⁶.

Josep M. Bartrina i Thomas (1877-1950) fou el gran mestre de la urologia catalana com així ho avalen els seus 38 anys de docència malgrat la neoplàsia laríngia que patí i que obligà a una laringectomia. Aquest dilatat mestratge és l'inici de l'especialitat a Catalunya. Els seus coneixements foren conseqüència de la seva gran amistat amb el professor d'urologia de l'*Hôpital Necker* de París, el gran Joaquin M. Albarrán, d'origen cubà. Bartrina arribà a ser membre de l'*Académie Française*²⁷.

Malgrat que molts altres protagonistes manquen en aquesta història, és difícil fer-hi encabir a tots els que jugaren un paper en l'augment del nivell de la medicina catalana d'aquesta època. Cal doncs prendre aquest treball com la base de futurs estudis que aprofundeixin en el tema.

El tancament de portes

L'aturada d'aquest procés per la Guerra Civil suposa el davallament de la negra nit.

En efecte, l'ocupació de Catalunya per les tropes franquistes en les primeries de l'any 1939 suposà no només la derrota, sinó també l'estroncament d'un projecte innovador que fou viscut pels nostres protagonistes amb grans repercussions en l'ordre personal, familiar, social, cultural, polític i patriòtic. A partir d'aquí s'instal·là la tragèdia de l'exili, tant l'exili exterior dels que hagueren d'anar-se'n com l'interior dels que restaren al país, amb l'afegit per aquests de llur submissió a la depuració i a la repressió.

Repassant, i a tall de cloenda, es demostra que l'acció dels metges catalans, moguts no només per una voluntat d'excel·lència professional sinó també per una autèntica voluntat de servei al país, contribuï de manera decisiva a una millora en tots els camps de la medicina i jugà un paper molt important en el transvasament dels coneixements mèdics adquirits cap a la resta de la península, de tal manera que s'intentà assolir la internacionalització de la medicina catalana, empresa finalment fallida malauradament per la Guerra Civil espanyola.

Meditant amb una certa profunditat en aquest punt, m'agradaria cloure aquest treball amb dos comentaris.

D'una banda, som hereus directes d'aquests homes que demostraren en tot moment els alts valors cívics i d'amor al país que hem remarcat i que en el moment actual conserven la més absoluta vigència. Val molt la pena no solament mantenir-los sinó també expandir-los en la nostra trajectòria cap al futur. El nostre país ho necessita.

D'altra banda, desitjaria que el present treball fos capaç de posar clarament de manifest l'anorreament de tanta força creativa, de tanta intel·ligència desaproveitada i menyspreada, la magnitud del drama personal i col·lectiu tant dels nostres metges com de la societat catalana.

Si això és així, hom pot pensar que ja seria hora que algú ens demanés perdó.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

1. Net Castel A. Aproximació històrica a la problemàtica de l'ensenyament de la Medicina a Catalunya (1850-1936). Tesi Doctoral. Director: Felip Cid. Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona; 1972. p. 105.
2. Casassas i Simó O. La medicina catalana del segle XX. Barcelona: Edicions 62; 1970.
3. Bellido JM. Joan Giné i Partagàs. Galeria d'occitans il·lustres. La Medicina Catalana. Març 1935;IV(18):241-242.
4. Domènech Llaberia E, Corbella Corbella J. Los aspectos sociales de la actividad médica del Dr. Giné i Partagàs. Anales de Medicina i Cirugía. 1969 Set-Oct;XLIX(215):335-340.
5. Domènech Llaberia E, Corbella Corbella J. Bartolomé Robert i Yarzabal. Actas II Congreso Español de Historia de la Medicina. Salamanca, Setembre de 1965. p. 153-161.
6. Peyrí J. El Dr. Robert. Galeria d'occitans il·lustres. La Medicina Catalana. 1935 gener;IV(16):1-2.
7. Pi i Sunyer A. Jaume Pi i Sunyer. Galeria d'occitans il·lustres. La Medicina Catalana. 1934 Nov;III(14):489-490.
8. Giné i Partagàs J. Tratado teórico-práctico de frenopatología. Madrid: Imprenta Moya y Plaza; 1876.
9. Colet M. Salvador Cardenal. Galeria d'occitans il·lustres. La Medicina Catalana. 1934 Nov;III(14):417-418.
10. Cardenal S. Manual práctico de cirugía antiséptica. 3ª ed. Barcelona: Biblioteca Ilustrada de Espasa y Cía, editores; 1894.
11. Salvat M. Miquel Àngel Fargas i Roca. Galeria d'occitans il·lustres. La Medicina Catalana. 1935 Agost;V(23):121-122.
12. Rodrigo A. Biografía del Dr. Trueta. Héroe anónimo de dos guerras. Madrid: Ed. Vosa; 1997.
13. Trueta J. Fragments d'una vida. Memòries. Barcelona: Edicions 62; 1978.
14. Net Castel À. Estado actual de la ventilación mecánica. A: Net A, Benito S, eds. Ventilación mecánica. 3ª ed. Barcelona: Springer-Verlag Ibérica S.A.; 1998.
15. Claret Miranda J. La repressió franquista a la Universitat espanyola. Tesi doctoral. Director: Josep Fontana. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra; 2005, pàg. 134.
16. Cornudella i Capdevila J. Història de la fisiologia a Catalunya. La Medicina Catalana. 1935;(49-50).
17. Sayé L. Les noves orientacions de la lluita antituberculosa i la seva aplicació a Catalunya. Monografies Mèdiques. Núm. 65-69. Barcelona: Llibreria Catalònia; 1933.
18. Martí i Vilalta JL. El naixement de la neurologia catalana. L'Avenç. 1982;55:821-5.
19. Domènech i Llaberia E, Corbella i Corbella J. La obra dermatològica del Dr. Giné i Partagàs. Anales de Medicina y Cirugía. 1969 Set-Oct;XLIX(215):327-333.
20. Sánchez Granjel L. Historia de la oftalmología española. Salamanca: Talleres Gráficos Cervantes; 1964.
21. Martínez-Noguera A, Montserrat E, García T, Larrosa R, Clotet M. Cèsar Comas and Agusti Prior: Pioneers and martyrs of Spanish radiology. RadioGraphics. 1996;16:1215-20.
22. Corbella J. August Pi i Sunyer (1879 - 1965). La seva biografia. A: Centenari de la naixença d'August Pi i Sunyer. Barcelona: Elite-Grafic; 1979; p. 137-50.
23. Corbella J. La fisiologia. L'Institut de la Facultat de Medicina de Barcelona (1843 - 1985). Barcelona: Fundació Uriach 1838; 1996; p. 214-21.
24. Orozco Acuaviva A. Historia de la endocrinología española. Barcelona: Ediciones Díaz de Santos; 1999.
25. Guardiola E, Baños JE. Eponímia medica catalana. El factor de difusió de Duran Reynals. Annals de Medicina. 2001;84(2):47-50.
26. Font Puigderrajols JM. Francisco Gallart Monés. A: Escuela de Patología Digestiva del Hospital de la Santa Cruz y San Pablo, LXXV Aniversario. Aula Médica Formación. Continuada. Barcelona: Editorial CEA S.A.; 1992.
27. Bockus HL. Gastroenterologia. Barcelona: Salvat Editores; 1971.